

ULOGA SUPERVIZIJE U OBRAZOVANJU STUDENATA SOCIJALNOG RADA

SAŽETAK

U ovom radu prikazani su neki ključni organizacijski aspekti provođenja terenske prakse studenata socijalnog rada na šest studija socijalnog rada u RH i regiji, u svijetlu rezultata aktualnih istraživanja i ključnih spoznaja o iskustvenom učenju te zahtjeva koje postavljaju Globalni standardi za obrazovanje socijalnih radnika. Svrha rada je produbiti spoznaje o zastupljenosti i ulozi supervizijske podrške studentima tijekom iskustvenog učenja na terenskoj praksi, ali i dati uvid u kontekst u kojem se odvija terenska praksa na pojedinom studiju.

Socijalni rad kao profesija pred stručnjake postavlja velike zahtjeve i mnoga pitanja o tome kako i zašto postupiti u radu na slučajaju, koje su vrijednosti i standardi vezani uz neku specifičnu situaciju i odluku, koliko smo svjesni vlastitih slijepih točaka pri tome te kako odgovoriti na norme i pravila pojedine uloge, pozicije, organizacije i šireg okruženja, profesionalnog i društvenog. Odgovore na ova i mnoga druga pitanja koja proizlaze iz neposredne prakse socijalni radnici mogu pronaći na superviziji. Supervizija je, kao specifičan način pružanja profesionalne podrške, usmjerena na pronalaženje odgovora na ovakva pitanja kroz promišljanja vlastitih postupaka, promicanje profesionalnosti i u konačnici, očuvanje kvalitete usluga prema krajnjem korisniku.

- 1 Filip Lažeta, univ.spec.act.soc., socijalni radnik, e-mail: filip.lazeta@gmail.com
- 2 Prof.dr.sc. Kristina Urbanc, socijalna radnica, e-mail: kristina.urbanc@pravo.hr

Pregledni članak
Primljeno: rujan 2023.
Prihvaćeno: siječanj 2024.
UDK: 364.62-057.875
DOI 10.3935/ljsr.v30i2.584

Filip Lažeta
orcid.org/0009-0005-6623-7400

Centar za pružanje usluga u
zajednici Osijek – „JA kao i TI“

Kristina Urbanc
orcid.org/0000-0001-9576-1248

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

Ključne riječi:
supervizija; terenska praksa; iskustveno
učenje; studenti socijalnog rada.

Supervizija se, naime, pokazala ne samo kao učinkovit način praćenja i pružanja podrške studentima tijekom prakse, već i kao veoma primjeren način usvajanja novih znanja i vještina. Također, po svojoj teorijskoj i etičkoj suštini, a i pod vidom specifičnosti učenja u odrasloj dobi, supervizija predstavlja dobro mjesto za refleksiju i poticaj razvoja profesionalnog identiteta budućih socijalnih radnika. To su ujedno i procesi koji se intenzivno odvijaju tijekom studija te će u ovom radu biti fokus na superviziji studenata socijalnog rada kao pristupu i alatu važnom za suočavanje s novim izazovima učenja i rada.

UVOD

Međunarodno udruženje škola za socijalni rad (IASSW) i Međunarodna federacija socijalnih radnika (IFSW) na zajedničkoj skupštini u Adelaidu Australija 2004. godine, usvojili su globalne standarde za obrazovanje socijalnih radnika, temeljene na profesionalnim načelima i vrednotama struke (IFSW, 2022.). Pri tome uključenost korisnika, stručnjaka iz prakse, ustanova socijalne skrbi te organizacija civilnog društva i lokalne zajednice predstavlja važan aspekt obrazovanja budućih socijalnih radnika. Globalni standardi obrazovanja socijalnih radnika, u dijelu koji se odnosi na terensku praksu, navode da bi programi obrazovanja socijalnih radnika trebali težiti ostvarivanju partnerstva između korisnika usluga, službi socijalne skrbi i obrazovnih institucija u donošenju odluka koje se odnose na evaluaciju rada studenata na praksi tijekom terenske nastave (Alphonse, Purnima i Moffatt, 2008.). Brojni autori koji pišu o standardima izobrazbe socijalnih radnika navode slične zaključke i smjernice (Leave i Wenger, 1990.; Toops, 2002.; le Rische, 2006.; Urbanc, Buljevac i Vejmelka, 2016.; Mesec, 2019.; Mesec i sur., 2021.).

Kao što je u Globalnim standardima istaknuta važnost terenske prakse, tako i međunarodna definicija socijalnog rada pojašnjava da je socijalni rad profesija koju treba promatrati kao praktično orijentiranu djelatnost. S obzirom na to, izuzetno je važno kvalitetno osmisliti i implementirati praktičnu nastavu u obrazovne programe socijalnog rada (IASSW, 2020.). IFSW, međunarodna federacija socijalnih radnika, također promiče značaj osiguravanja kvalitete praktične nastave u obrazovanju socijalnih radnika kao izrazito značajan obrazovni segment (IFSW, 2004. i IASSW, 2020.). Terenska praksa u obrazovanju budućih socijalnih radnika omogućava studentima neposrednu primjenu teorija i vrijednosti socijalnog rada te kroz ovaj oblik nastave studenti uz vođenje i podršku imaju mogućnost i sami istraživati te davati smisao pojedinim spoznajama (Urbanc, Buljevac i Vejmelka 2016., prema Urbanc, Rajhvajn Bulat i Sušac, 2018.).

Socijalni rad kao profesija pred stručnjake postavlja velike zahtjeve i mnoga pitanja o tome kako i zašto postupiti u radu na slučaju, koje su vrijednosti i standardi vezani uz neku specifičnu situaciju i odluku, koliko smo svjesni vlastitih slijepih

točaka pri tome te kako odgovoriti na norme i pravila pojedine uloge, pozicije, organizacije i šireg okruženja, profesionalnog i društvenog. Odgovore na ova i mnoga druga pitanja koja proizlaze iz neposredne prakse socijalni radnici mogu pronaći na superviziji. Supervizija je, kao specifičan način pružanja profesionalne podrške, usmjerena na pronalaženje odgovora na ovakva pitanja kroz promišljanja vlastitih postupaka, promicanje profesionalnosti i u konačnici, očuvanje kvalitete usluga prema krajnjem korisniku.

Supervizija je, stoga, izrazito prikladna za usvajanje novih znanja (teorijskih i praktičnih), ali i za razvijanje vještina učenja *per se*, te za razvoj profesionalnog identiteta budućih socijalnih radnika. To su ujedno i procesi koji se intenzivno odvijaju tijekom studija te će u ovom radu biti fokus na superviziji studenata socijalnog rada kao pristupu i alatu važnom za suočavanje s novim izazovima učenja i rada. Međutim, supervizija je također relativno skupa metoda jer se odvija ili individualno ili u grupama s manjim brojem studenata te zahtijeva specifične kompetencije od strane licenciranih supervizora. Stoga supervizija nije (jednako) zastupljena u različitim obrazovnim programima socijalnog rada te različiti studiji imaju razne druge oblike podrške studentima tijekom terenske prakse (npr. grupne konzultacije), o čemu će biti riječi u ovom radu.

CILJ RADA

Cilj ovog rada je produbiti spoznaje profesionalne zajednice o zastupljenosti i ulozi supervizije u procesu obrazovanja studenata socijalnog rada kao specifičnog oblika podrške tijekom iskustvenog učenja u nekoliko različitih europskih i regionalnih programa za obrazovanje socijalnih radnika.

S obzirom na dostupnost izvedbenih programa iz kojih su vidljivi opseg i oblik terenske prakse te zastupljenost i uloga supervizije studenata socijalnog rada odabrani su studiji socijalnog rada u Zagrebu, Osijeku, Beogradu, Ljubljani, Banja Luci i Mostaru.

Osim dostupnosti aktualnih obrazovnih programa, razlozi odabira navedenih gradova su i u povijesnoj činjenici nastajanja prvih škola socijalnog rada u na ovom području: Zagreb, 1952., Ljubljana, 1955. te Beograd, 1957.). Osim ovih studija, od 1958. na području bivše Jugoslavije mogućnosti obrazovanja socijalnih radnika imali su i Skopje te Sarajevo, no, zbog nedostupnosti podataka o zastupljenosti supervizije u obrazovanju socijalnih radnika, navedeni studiji nisu bili uključeni u ovaj rad. Pored navedena tri studija, uključeni su i neki noviji studiji, koji su nastali nakon završetka rata u BiH, s obzirom na brojne teškoće i potrebe lokalnog stanovništva u poslijeratnom razdoblju, kao što su studij socijalnog rada u Banja Luci te studij u Mostaru koji od 2007. godine obrazuje socijalne radnike na hrvatskom jeziku. Dokumentacija koja je korištena u izradi rada obuhvaćala je izvedbene planove i pro-

grame odabranih studija, s fokusom na ulogu i zastupljenost supervizije kao podrške studentima tijekom provođenja praktične nastave, relevantne izvore literature domaćih i stranih autora te spoznaje iz osobne komunikacije s voditeljima terenske prakse, supervizorima i nastavnicima pojedinih studija.

DEFINIRANJE SUPERVIZIJE I NJENA ZASTUPLJENOST U ZAKONIMA RH

Suvremena supervizija kako je definira ANSE je profesija savjetovanja koja je usredotočena na interakcije pojedinaca, profesionalnih zadataka i organizacija. Pri tome se razlikuju četiri osnovna smjera – supervizija rada »na slučaju« iz neposredne prakse, edukativna supervizija polaznika profesionalne izobrazbe, supervizija kao unapređenje profesionalnog funkcioniranja i organizacijska supervizija (Ajduković i sur., 2018.). Supervizija se odnosi na pružanje pomoći stručnjacima pri suočavanju s izazovima svog posla te je namijenjena svima onima koji rade s drugim ljudima i/ili ih vode te timovima koji zahtijevaju suradnju (ANSE, 2021.). Tijekom proteklih 20-ak godina supervizija je zauzela važnu poziciju u praksi psihosocijalnog rada u Republici Hrvatskoj, no, čini se da s njenom popularizacijom raste i rizik od zloupotrebe pod vidom prilagođavanja njenih standarda kvalitete potrebama i okvirima različitih natečajja, projekata i programa. Tako nerijetko svjedočimo ugrožavanju tih standarda (prevelikim supervizijskim grupama, malom broju sati, nepoštivanju procesnosti i narušavanju prava sudionika na uključivanje u superviziju u okviru radnog vremena) te općenito, neprihvatljivim uvjetima u kojima se supervizija odvija i time narušavanju njenih etičkih postavki (van Hess, 2011.; van Hees i Geißler-Piltz, 2010.; Cicak i Urbanc, 2020., prema Urbanc, 2023.).

Zakonom o socijalnoj skrbi (2011.) u Hrvatskoj je supervizija po prvi put definirana kao pravo i obveza stručnih radnika u djelatnosti socijalne skrbi. Iako bismo ovakvu zakonsku formulaciju mogli problematizirati, s obzirom da se supervizija temelji na dobrovoljnom i suradnom pristupu sudionika (a ne na »obveznosti«), u ovom je zakonu ona prvi put spomenuta kao važan resurs profesionalne podrške i učenja koji stručnjacima omogućava razvijanje novih znanja i vještina te stjecanje profesionalnih i osobnih spoznaja kroz proces iskustvenog učenja, s ciljem poboljšanja kvalitete rada s korisnicima.

Naročito važna podrška povećanju interesa za superviziju bio je Zakon o socijalnoj skrbi (2013.), koji prepoznaje pravo stručnjaka na superviziju kao načina osiguravanja kvalitete usluga korisnicima i profesionalnog razvoja stručnjaka te suradnje s resornim ministarstvima za područje socijalne skrbi i pravosuđa. Pod vidom toga, 2014. godine Hrvatska komora socijalnih radnika priznala je superviziju kao jedan od načina postizanja profesionalnog (re)licenciranja, a tome su se pridružile i neke druge profesionalne komore.

Razmatranjem zakonske regulative u Republici Hrvatskoj, odnosno uvidom u Zakon o socijalnoj skrbi, 2022., čl. 178, čl. 219, čl. 264, st. 1., vidljivi su zakonodavni pokušaji osiguranja kvalitete rada sustava socijalne skrbi kroz mogućnost uključivanja stručnih djelatnika u superviziju. Uvidom u javne ovlasti, stručne poslove Zavoda za socijalni rad, člankom 178., Zakona o socijalnoj skrbi, navodi se da Zavod organizira i provodi superviziju stručnih radnika Zavoda. Zatim, članak 219. istog zakona za djelatnost Akademije za socijalni rad navodi organiziranje i provođenje organizacijske, timske i methodske supervizije u sustavu socijalne skrbi. Pokušaj ostvarenja pomaka u primjeni supervizije naveden je i u članku 264. stavku 1., po kojem se navodi pravo stručnih radnika u djelatnosti socijalne skrbi, najmanje jednom godišnje. Nedvojbene su namjere zakonodavca da »pozicionira« superviziju kao važan instrument podrške i osiguranja kvalitete usluge, no ostaje upitan način formuliranja tog prava »najmanje jednom godišnje« što ne upućuje da je riječ o procesu, već jednokratnom činu te je nejasno kako to da se zakonodavac unaprijed odlučuje na određene oblike provođenja supervizije (organizacijske, timske, methodske) ne vodeći računa pri tome o aktualnim profesionalnim potrebama stručnjaka, radnog okruženja i profesionalnih uloga.

Unatoč tome što supervizija u RH ima dugogodišnje zakonsko utemeljenje ona do danas nije sustavno uvedena niti u područje socijalne skrbi, a niti u područja odgoja i obrazovanja, pravosuđa ni zdravstva.

SLIČNOSTI I RAZLIKE MENTORSKOG I SUPERVIZIJSKOG PROCESA

Za razumijevanje supervizije, kao i praktičnog rada sa studentima u cijelosti, potrebno je poznavati određene razlike između mentorskog i supervizijskog rada u okviru terenske prakse studenata socijalnog rada. Naime, u aktualnoj domaćoj i stranoj literaturi ovi se termini nerijetko koriste kao sinonimi, pogotovo tamo gdje se uloga mentora i supervizora preklapa te je objedinjena (najčešće) u osobi terenskog nastavnika – stručnjaka koji je zadužen za studenta tijekom obavljanja terenske prakse.

O tome govori Puhalić (2019.) te upozorava da se u literaturi mentore ponekad naziva i supervizorima studentske prakse, a mentorstvo se nerijetko izjednačava sa supervizijom studenata što može doprinijeti nesnalaženju u razlikovanju uloga, sadržaja i odgovornosti sudionika terenske prakse u okviru studija socijalnog rada, ali i drugih studija pomažućih profesija. Mentori uglavnom nisu licencirani supervizori, budući da nisu prošli potrebnu supervizijsku edukaciju te bi bilo primjerenije nazivati ih terenskim nastavnicima (Urbanc, 2004., prema Puhalić, 2019.). Iako postoje stručnjaci koji su prošli određenu pripremu za pružanje podrške studentima na praksi, takve stručnjake bez usvojenih supervizijskih kompetencija potrebnih znanja

u okviru nekog akreditiranog programa, usklađenog s nacionalnim i međunarodnim standardima za obrazovanje supervizora ne može se nazivati supervizorima (Puha-
lić, 2019.).

Međutim, supervizija i mentoriranje imaju i neke dodirne točke kada je riječ o sadržaju, procesu i obilježjima odnosa između stručnjaka/ nastavnika i studenta. Vican, Čuka i Baždarić (2022.) navode da je mentorstvo strukturiran proces po kojem osoba (mentor) s iskustvom profesionalnog djelovanja u nekom određenom području, pruža podršku i neposrednu edukaciju osobi s manje radnog iskustva u tom istom radnom području. Mentorirana osoba u tom procesu uz podršku i vodstvo razvija vještine i kompetencije te radi na ostvarenju obrazovnih ishoda. U tom procesu se događa transfer znanja i umijeća s mentora na mentoriranog. Ovaj transfer znanja dio je učenja po modelu, a događa se tijekom konstruktivnog dijaloga. Autori pojašnjavaju da je mentor iskusniji voditelj koji prepoznaje profesionalne i obrazovne potrebe manje iskusne ili neiskusne osobe te iskazivanjem iskustva podržavajuće sudjeluje pri zadovoljenju navedenih potreba, odnosno postizanja ishoda učenja.

U tom kontekstu, uloga mentora zapravo odgovara ulozi terenskih nastavnika, kako ih opisuju Urbanc, Buljevac i Vejmelka (2016.). Oni navode da terenski nastavnici imaju zahtjevnu i ključnu ulogu u samom procesu studentske praktične nastave. Njihovi zadaci mogu se podijeliti na edukativne, organizacijske i evaluacijske, ovisno o studijskoj godini i vrsti prakse. Organizacijska uloga terenskog nastavnika obuhvaća odgovornost za opće rukovođenje boravka studenta na praksi. Terenski nastavnik upoznat je i sa sadržajem i planom nastave kao i s očekivanim kompetencijama koje student treba steći po završetku praktične nastave. Osim navedenog, upoznaje studenta s bitnim značajkama ustanove ili organizacije u kojoj će se provoditi praksa, kao što su zaposlenici s kojima će student surađivati, korisnici s kojima će raditi te drugim bitnim informacijama za osiguranje kvalitete praktične nastave. Edukativne uloge terenskog nastavnika obuhvaćaju osiguravanje studentove prisutnosti u situacijama iz kojih treba u praktičnom smislu učiti. To su, primjerice: rad na slučajevima, dodjeljivanje zadataka za neposredni i posredni rad s korisnicima, praćenje sastanaka, uvid u dokumentaciju, konzultacije i druga brojna postupanja za stjecanje i unapređenje praktičnih znanja. Evaluacijska uloga odnosi se na odgovornost terenskog nastavnika za redovito davanje povratnih informacija studentu. Povratne informacije o kojima je ovdje riječ odnose se na postignuće studenta po pitanju izvršavanja praktičnih zadataka, kao i završnu evaluaciju profesionalnih kompetencija koje je student stekao na praktičnoj nastavi. Osnovni kriteriji stručnjaka iz prakse potreban za odabir terenskog nastavnika, prije svega, je zvanje socijalnog radnika koji profesionalno djeluje u sustavu socijalne skrbi najmanje tri godine. Pored toga, bitna je i njegova prepoznatljivost u radnom okružju kao osoba koja postupa sukladno profesionalnim etičkim standardima uz potrebnu motiviranost za suradnju s fakultetom i rad sa studentima. Potrebno je još i zadovoljenje tehničkih uvjeta za rad studenta,

tj. osiguravanje studentovog neposrednog rada s korisnicima, radni prostor i vrijeme za rad sa studentom. Autori navode još jedan značajan kriterij odabira terenskog nastavnika, a to je redovito stručno usavršavanje, prepoznatljivost visokih etičkih standarda te vlastito iskustvo sudjelovanja u supervizijskom radu (Urbanc, Buljevac i Vejmelka, 2016.).

Osim mentora, odnosno, terenskog nastavnika, važnu ulogu u praćenju i osnaživanju studenata tijekom iskustvenog učenja ima i supervizor, odnosno, supervizija, koja se može odvijati individualno ili grupno. U nekim obrazovnim programima, kao što je već navedeno, uloga supervizora objedinjena je s ulogom terenskog nastavnika, dok su u nekim programima ove uloge razdvojene te se zahtijeva da superviziju vodi licencirani stručnjak, izvan ustanove ili organizacije u kojoj se odvija praksa prema standardima ove sekundarne profesije (Urbanc, Buljevac i Vejmelka, 2016).

Supervizor vodi supervizijsku grupu studenata sazivajući grupne supervizije te brine o vođenju grupnog procesa. Osim što saziva superviziju, osigurava prostor i vrijeme za supervizijski proces, supervizor stvara uvjete u kojima studenti mogu donositi slučajeve iz prakse, promišljati o postupcima (svojim i drugih sudionika) u radnom okruženju, raspravljati, problematizirati i učiti. U ovako koncipiranoj podršci studentu tijekom prakse, od strane neovisnog, licenciranog stručnjaka – supervizora, supervizija ima prednost jer predstavlja sigurno mjesto u smislu podržavajućeg i povjerljivog okruženja za učenje, uz pojašnjavanje zadataka i uloga. S druge strane, integriranje uloge terenskog nastavnika/ mentora i supervizora omogućava stručnjaku neposredan uvid u to što i kako student radi na praksi te osigurava mogućnost podrške i povratnih informacija studentu u realnom vremenu, ali isto tako povećava rizik tzv. *sljepih pjega*. Navedeno može ugroziti potrebnu distance te pristranost terenskog nastavnika – supervizora u odnosu na izazove svakodnevnih prakse i višestrukost uloga u njegovom radnom okruženju.

SPECIFIČNOSTI SUPERVIZIJE STUDENATA

Supervizija studenata u odnosu na superviziju stručnjaka ima određene specifičnosti u smislu načina rada i sadržaja koje studenti donose u superviziju, s obzirom da tijekom prakse rijetko imaju priliku doživjeti kontinuitet rada na jednom slučaju, a češće dobiju tek jednokratni uvid u pojedinačne slučajeve (Urbanc, 2004., prema Vlašić, 2020.). Pod vidom toga, u superviziji studenata, supervizijski rad se često odvija kroz teme (tzv. *tematska supervizija*) koje studenti donose, a rjeđe je riječ o radu na slučaju. Nadalje, studenti u superviziju često donose sadržaje povezane s odabirom terenskih nastavnika, s obzirom da ih smatraju ključnim dionicima u procesu njihovog iskustvenog učenja. Autorice navode da bi podrška terenskim nastavnicima trebala obuhvatiti teme koje se bave izučavanjem potrebnih vještina i metoda rada, upravljanje vremenom tijekom provedbe terenske prakse sa studen-

tima uz prepoznavanje pozicije i stvarne uloge studenata na terenskoj nastavi. Osim navedenog, značajno je u obliku podrške mentorima, osigurati prijenos potrebnih teorijskih znanja. Iz navedenih razloga, kroz odgovarajući oblik podrške terenskim nastavnicima, mogle bi se obuhvatiti teme kojima bi oni prorađivali svoja iskustva sa svrhom osiguranja kvalitete supervizije studenata tijekom prakse. Rezultati istraživanja provedenog sa supervizorima studenata na zagrebačkom studiju socijalnog rada pokazali su da je potrebno produžiti trajanje supervizijskih ciklusa, što bi omogućilo studentskoj supervizijskoj grupi razvoj grupne dinamike i prolazak kroz sve faze grupne supervizije (Vlašić, 2020.).

Istraživački centar za socijalnu integraciju (CESRT) Sveučilišta primijenjenih znanosti Zuyd iz Nizozemske (SSWEE) bavio se istraživanjem pitanja na koji način supervizija djeluje u programima obrazovanja za socijalni rad u Europi. Istraživanje je dovelo do zaključka da sudjelovanje studenata u supervizijskom radu tijekom prakse doprinosi razvoju njihovih reflektirajućih vještina. Navedeno rezultira razvijanjem kompetencija za učenje usmjerenih na studente, a samim time i na njihovu prilagodbu promjenama koje su prisutne u svijetu rada. Cilj supervizije usmjeren je vođenju studenta prema razvoju modela reflektirajućeg praktičara koji integrira teoriju, osobna obilježja te vještine kao preduvjet za kritičko propitkivanje svakodnevne prakse u praksi socijalnog rada (van Hees i Geißler-Piltz, 2010., prema Pehrson i sur., 2010.).

Ford i Jones (2004.) pojašnjavaju tezu po kojoj supervizija terenske studentske prakse nema zadatak usmjeren samo na to da student stekne što jasniju sliku o tome kako izgleda njegov budući posao, kao niti isključivo stjecanja određenih znanja i vještina potrebnih za rad, već naglašavaju zadatak supervizijskog rada sa studentima koji je usmjeren upoznavanju studenta sa značajem supervizije, njenih sadržaja i procesa. Autori navode ključne faze ovog supervizijskog modela: početnu fazu, fazu dogovora o sadržaju, odnosno o problemu ili slučaju koji će biti u fokusu te navode i podfaze: pojašnjenje i opis, evaluacija, odnosno vrednovanje, implementacija i završetak susreta.

Brojni autori raspravljaju o ključnim pitanjima organizacije studentske prakse. Sadržaji tih poslova odnose se na organizacijske poslove vezane uz smještaj studenata, podrške studentu, podučavanje, procjenjivanje, završnu evaluaciju studentova praktičnog rada, provođenje supervizije i brojne druge aktivnosti (Davys i Beddoe, 2000., 2009.; Urbanc, 2004.).

Van Hees (2011.) pojašnjava da isključivo akademsko obrazovanje ne može dostatno pripremiti studente za vještine koje su potrebne za rad u području socijalnog rada. Upravo iz tih razloga, supervizija studenata povezana je sa stjecanjem iskustva kroz koja studenti uče u manjoj ili većoj mjeri samostalno obavljati profesiju socijalnog rada. To je način vođenja studenata usmjeren na razvoj kompetencija i njihovih kvalifikacija, koji se promatra kao edukativna metoda povezana s praktičnim učenjem. Supervizija studenata predstavlja metodu koja bi trebala pratiti studente

kroz njihov profesionalni život i povećati njihovu osjetljivost na vlastite i korisnikove doživljaje u profesionalnim situacijama te im omogućiti korištenje supervizije kao metode iskustvenog učenja u budućnosti, što je ujedno i poveznica s razvojem njihovog profesionalnog stila u radu (van Hees i Geißler-Piltz, 2010.).

Zastupljenost supervizije i njena uloga u programima obrazovanja budućih socijalnih radnika

Nedostatak podataka o pojedinim obrazovnim programima te neujednačenost sadržaja i načina njihovog prikaza otežalo je usporedbu navedenih programa s obzirom na neke organizacijske i konceptualne aspekte terenske prakse te ulogu supervizije i njenu zastupljenost u studijskom programu općenito. Manjak te nejasnoću podataka koji su bili dostupni u opisima studijskih programa i na službenim web stranicama studija nastojali smo »prebroditi« kroz osobnu komunikaciju s voditeljima i koordinatorima terenske prakse pojedinog studija te koristeći objavljene publikacije na tu temu, tamo gdje je to bilo moguće. Pod vidom toga, treba imati na umu da je riječ o programima različitih zemalja od kojih su neke članice EU-a, a neke nisu, te da, unatoč ujednačenim ishodima, postoji raznolikosti i autonomija u definiranju načina i sadržaja terenske prakse te vidova podrške (supervizijske i druge) i resursa koji su na raspolaganju studentima tijekom prakse.

U nastavku će biti prikazane specifičnosti organizacijskih aspekata terenske prakse te oblika i zastupljenosti supervizije, odnosno, drugih vidova podrške studentima na studijima socijalnog rada u Zagrebu, Osijeku, Beogradu, Banja Luci, Mostaru i Ljubljani.

Organizacijski okvir za provođenje terenske prakse u kontekstu Globalnih standarda

Iz navedenog vidimo da je riječ o aktualnim podacima temeljenima na studijskim programima i izvedbenim planovima koji se odnose na akademske godine 2021./2022. te 2022./2023. godinu, kada je riječ studijima socijalnog rada na sveučilištima u Zagrebu, Osijeku, Beogradu i Ljubljani. Dostupni podaci o provođenju terenske prakse i podrške studentima za studij socijalnog rada u Banja Luci i Mostaru nešto su starijeg datuma te se odnose na akademske godine 2015./2016. (Banja Luka) i 2018./2019. (Mostar). Ovaj vremenski raskorak nastojao se nadići prikupljanjem podataka iz nekih drugih izvora, kao što su objavljeni članci te provjerom razumijevanja prikupljenih podataka kroz neposredni kontakt s nastavnicima zaduženim za organiziranje i provođenje terenske prakse.

Kao što je vidljivo iz tablice prikazane u ovom radu, veliki je raspon ukupnog broja sati koje studenti provedu na terenskoj nastavi, od 245, na studiju socijalnog rada u Banja Luci i 255 sati terenske nastave na studiju u Mostaru, do 965 sati u Osijeku. Studij socijalnog rada u Beogradu nakon reakreditiranja izjednačio je satnicu sa studijem u Zagrebu te studenti na terenskoj nastavi provode ukupno 360 sati, dok na ljubljanskom studiju ta satnica iznosi 520 sati.

Kroz razgovore s nastavnicima studija u Banja Luci, Mostaru, Beogradu i Zagrebu, utvrđeno je da se satnica terenske nastave ili postepeno povećava ili se promišlja o njenom povećanju pod vidom rastućih zahtjeva i aktualnih promjena u praksi socijalnog rada te pod vidom usklađivanja s Globalnim standardima za obrazovanje socijalnih radnika, koji navode da bi satnica terenske prakse trebala iznositi najmanje četvrtinu ukupne obrazovne aktivnosti u okviru studijskog programa (u smislu iznosa ostvarenih bodova ili vremena provedenog na praksi) (IFSW, 2004.).

Pod vidom toga na svim navedenim studijima terenska praksa odvija se u najmanje tri bloka (na tri studijske godine), a u Osijeku i Ljubljani ona je zastupljena na svakoj studijskoj godini, što je vidljivo iz dostupnih izvedbenih planova pojedinih studija. Zastupljenost prakse od početka do kraja studija omogućava postepeno iskustveno učenje, daje studentima priliku da procesno pristupe zadacima različite složenosti te im daje priliku i vrijeme da profesionalno sazrijevaju, u skladu s vlastitim interesima, edukativnim potrebama te pristupu učenju. Prema Globalnim standardima za obrazovanje i osposobljavanje socijalnih radnika (IFSW, 2004.), terenska praksa ključna je komponenta koja bi trebala biti dobro integrirana u studijski program te usklađena s teorijskim dijelom gradiva, vještinama i vrijednostima profesije. Sadržaj i proces terenske prakse mora biti dostatan u pogledu trajanja i složenosti zadataka te osiguravanja prilika za iskustveno učenje uz podršku.

Prema Globalnim standardima, važna uloga studija prilikom pripreme sudionika za terensku praksu je osigurati sveobuhvatnu literaturu (materijale, priručnik, smjernice) za ovaj dio edukacije, uz detaljan opis standarda, postupaka, očekivanja od svih uključenih sudionika te kriterija procjene ostvarenih ishoda učenja. Pod vidom toga, iz prikupljenih podataka vidljivo je da ovi materijali u formi priručnika postoje na studiju socijalnog rada u Osijeku, Ljubljani i Beču, dok su na drugim studijima oni dostupni u nekim drugim oblicima (digitalnim materijalima u obliku smjernica, uputa, razjašnjenja uloga, sadržaja, ugovora o učenju, orijentacijskih predavanja i sl.), ali ne i u formi priručnika koji sudionici dobivaju u fazi pripreme za praksu.

Tako, je, na primjer, na studiju socijalnog rada u Zagrebu studentima dostupna sva potrebna dokumentacija na dijeljenom disku, dok je na studiju socijalnog rada u Beogradu u tijeku izrada priručnika, ili izrada dopunjenih, revidiranih izdanja (Osijek).

Svi navedeni studijski programi provode pripremu studenata za terensku praksu te imaju organizirane orijentacijske susrete, što je također u skladu sa zahtjevima Globalnih standarda koji navode da se odgovornost studija u tom kontekstu odnosi

na osiguravanje odgovarajuće nastavne baze za obavljanje prakse te povezivanje studenata s potencijalnim budućim mjestima zapošljavanja. Pored toga, vodi se računa o rasporedu studenata na praksi, podršci i praćenju studenata tijekom obavljanja prakse, ali i svih drugih uključenih sudionika (terenskih nastavnika, supervizora, ustanove i profesionalne zajednice u kojoj se praksa odvija).

Pravo na orijentaciju i pripremu te podršku u radu sa studentima tijekom održavanja terenske prakse imaju i stručnjaci u ulozi terenskih nastavnika te supervizori (na nekim su studijima ove uloge objedinjene, dok su na nekima razdvojene) te je i ovdje vidljiva ujednačenost većine studija, barem u formalnom zadovoljenu ovog zahtjeva. Globalni standardi, naime, ističu važnost razvijanja suradnje i partnerstva između studija i organizacija u kojima se odvija praksa i korisnika koji sudjeluju u njenom provođenju te njihovog uključivanja u donošenje odluka u vezi sa sadržajima, ishodima učenja i kriterijima vrednovanja postignutog uspjeha studenata. Pod vidom toga, fakulteti imaju potpisane dokumente s ustanovama i organizacijama pružateljima praktične nastave ili pak sklopljene sporazume s nadležnim ministarstvima te na takav način reguliraju provedbu i suradnju sa svrhom osiguranja kvalitete obrazovnog procesa.

Kao primjer dobre prakse ovdje navodimo organiziranje simpozija terenskih nastavnika koji se na Studijskom centru socijalnog rada provodi kontinuirano od 2015. godine, s ciljem osnaživanja partnerstva i uključivanja stručnjaka iz prakse u kreiranje sadržaja i ishoda terenske nastave studenta. Simpozij se održava kao jednodnevni edukativni susret za terenske nastavnike prijediplomskih i diplomskih studija, a tijekom ove akademske godine održan je deveti simpozij za terenske nastavnike pod nazivom »Resursi iskustvenog učenja – suradnja znanosti i prakse«. Ovogodišnji simpozij okupio je 60-ak stručnjaka iz prakse, koji u okviru različitih terenskih praksi mentoriraju studente socijalnog rada u različitim ustanovama i organizacijama u Republici Hrvatskoj (Studijski centar socijalnog rada Pravni fakultet u Zagrebu, 2023.).

Od organizacijskih aspekata pripreme i provođenja terenske prakse možemo konstatirati da svi studijski programi vode evidenciju o nastavnim bazama (a neki i o terenskim nastavnicima) za provođenje prakse te da redovito provode evaluaciju nastavnog procesa. Obveze studenata u obliku izrade dnevnika rada, izvještaja i drugih zadataka kao i provedba evaluacije, također je sastavni dio svih navedenih studijskih programa.

Supervizija terenskih nastavnika ne provodi se niti u jednom od navedenih programa, što se obrazlaže manjkom resursa, ali i manjkom potrebe za ovakvom vrstom podrške. Naime, pokazalo se primjerenim predvidjeti grupne ili individualne sastanke nastavnika – voditelja prakse i terenskih nastavnika s ciljem praćenja procesa odvijanja prakse, provjere jasnoće uloga te sadržaja i ishoda prakse i/ili imati ciljane, individualizirane susrete po potrebi, u svrhu rješavanja aktualnih poteškoća i razmjene informacija.

SUPERVIZIJA I OSTALI OBLICI PODRŠKE STUDENTIMA TIJEKOM TERENSKE PRAKSE

U daljnjem tekstu slijedi detaljniji prikaz različitih oblika podrške studentima tijekom terenske prakse. Iz tablice je vidljivo da je supervizija kao kontinuirani oblik podrške studentima zastupljena na Studijskom centru socijalnog rada u Zagrebu te na Fakultetu za socijalni rad u Ljubljani, dok se na nekim drugim studijima ona provodila povremeno, s obzirom na raspoloživost licenciranih supervizora i organizacijske resurse (na studijima u Beogradu i Banja Luci i Osijeku) ili uopće nije bila zastupljena (kao na studiju u Mostaru).

Osim supervizije, različiti studiji razvijaju i druge oblike podrške koji su zastupljeni zasebno ili paralelno uz superviziju. Osim organizacijskih, financijskih i kadrovskih resursa, možemo reći da je uključenost supervizije u studijske programe povezana i sa zakonskom reguliranošću supervizije kao druge profesije, dostupnošću stjecanja supervizorske licence, supervizorskom »tradicijom« pojedine zemlje i općenito, pozicijom i ulogom koju supervizija ima u praksi socijalnog rada. S druge strane, pojava pandemije COVID-a te različite krize izazvane ratnim zbivanjima i prirodnim katastrofama utjecali su na jasnije prepoznavanje potreba i profesionalne dobiti koje supervizija može pružiti stručnjacima pomažućih profesija te sve veći broj pojedinaca, timova i organizacija nastoji osigurati svojim djelatnicima odgovarajuću supervizijsku podršku. Pod vidom toga, supervizija postaje sastavni dio strateških planova, projekata i pronalazi svoje mjesto u aktualnim zakonima (Urbanc, 2023.).

Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu

Na Studijskom centru socijalnog rada u Zagrebu, uloga terenskog nastavnika razlikuje se od uloge supervizora. Osnovni kriteriji kojima treba udovoljavati stručnjak iz prakse da bi mogao obavljati ulogu terenskog nastavnika je da je po profesiji socijalni radnik (što vrijedi za diplomski studij, dok je na nižim studijskim godinama moguće da to budu i drugi stručnjaci), da ima najmanje tri godine iskustva rada u profesiji te da je je u svojem radnom okruženju prepoznat kao osoba koja postupa u skladu s profesionalnim etičkim standardima, da je motiviran za rad sa studentima i suradnju s fakultetom, da ima osnovne preduvjete za rad sa studentom (neposredan kontakt s korisnicima, prostor gdje može smjestiti studenta, vrijeme za rad sa studentom) te da je spreman sudjelovati u radionicama za pripremu terenskih nastavnika koje organizira Studijski centar socijalnog rada (Studijski centar socijalnog rada Pravni fakultet u Zagrebu, 2023.).

Sadržaji obuhvaćeni pripremom terenskih nastavnika odnose se na metode poučavanja terenskog rada, pripremu konteksta za odvijanje terenske prakse, razumijevanje konceptualnih i praktičnih aspekata u kojima se odvija terenska praksa kao značajna komponenta učenja u socijalnom radu, primjenu teorija povezanih s podučavanjem i učenjem na praksi, primjenu strategija opserviranja studentovog napretka, prepoznavanje i suočavanje s izazovnim situacijama tijekom prakse te metode evaluacije studentovog rada. Osim ovih osnovnih kriterija, poželjno je da se terenski nastavnik kontinuirano obrazuje iz područja na kojem radi, redovito sudjeluje na stručnim i znanstvenim skupovima te da ima vlastito iskustvo sudjelovanja u superviziji. Za ulogu supervizora potrebna je licenca za obavljanje supervizije u psihosocijalnom radu.

U skladu s obrazovnim standardima, zastupljeni su i drugi oblici podrške studentima tijekom prakse na 3. i 4. godini (grupne konzultacije), dok se supervizija provodi u sklopu prakse kolegija Socijalni rad s pojedincem i kolegija Socijalni rad s obitelji na 2. godini studija te na diplomskoj razini tijekom prakse u područnim uredima Zavoda za socijalni rad. U okviru kolegija Metode supervizije koji se paralelno s terenskom praksom održava na 5. godini studija, studenti dobivaju teorijsku podlogu i iskustvo rada u supervizijskim grupama, gdje su u fokusu njihova iskustva s prakse. Supervizijske grupe vode nastavnici koji su ujedno i licencirani supervizori, a u slučaju potrebe, studij angažira i vanjske suradnike, također licencirane supervizore koji prolaze odgovarajuću pripremu s obzirom na specifičnosti supervizije studenata i upoznavanja s ciljevima i sadržajem terenske prakse (Urbanc, Rajhvajn Bulat i Sušac, 2018.).

Studij socijalnog rada Pravnog fakulteta u Osijeku

Od akademske godine 2021./2022. godine, superviziju studenata na praksi provode licencirani supervizori, a kako u ovoj akademskoj godini diplomski studij završava i prva generacija socijalnih radnika u Osijeku, po prvi put se provodi i supervizija prakse na ovoj razini. Osim supervizijske podrške, tijekom nižih studijskih godina studenti dobivaju i podršku putem grupnih konzultacija tijekom prakse, a supervizijske grupe vode licencirani supervizori kroz 6 susreta, ukupno 24 sata.

Teorijski aspekti supervizije zastupljeni su u više kolegija na različitim studijskim razinama, pa tako na 2. godini studija studenti slušaju kolegij Psihosocijalna podrška socijalnim radnicima, koji obuhvaća superviziju, *coaching* te se općenito bavi pitanjima mentalnog zdravlja i psihološke dobrobiti stručnjaka. Također, o ulozi supervizije u kontekstu procesa savjetovanja studenti uče i na kolegiju Osnove savjetovanja, a posredno i kroz sadržaje drugih kolegija (Pravni fakultet u Osijeku, 2021.).

Fakultet političkih nauka u Beogradu

Standardi i kompetencije, koji se odnose na obrazovanje socijalnih radnika, detaljno su prikazani u publikaciji »Standardi za obrazovanje socijalnih radnika u Srbiji: Razvoj kompetencija za kvalitetnu profesionalnu praksu«, autorice Nevenke Žegarac. Navedenim standardima, između ostalog, predviđeno je: »... *Standard VI.4: Terenska praksa studenata socijalnog rada je supervizirana i evaluirana od strane kvalifikovanih mentora, a u okviru kojeg se navodi i: 'mentor je dužan da na svakih 35 sati provedenih na praksi obezbedi najmanje 2 sata supervizije studentu na praksi, od toga najmanje 1 sat individualne supervizije.*« (Žegarac, 2016.: 124). Iz navedenog je vidljivo da je za provođenje supervizije zadužen mentor, odnosno, terenski nastavnik, međutim, nije jasno treba li mentor imati i specifične supervizorske kompetencije.

Fakultet političkih nauka u Beogradu neposredno prije pandemije COVID-19 provodio je supervizijski rad sa studentima. Navedeno je tijekom pandemije prekinuto i nije nastavljeno te se podrška studentima provodi kroz grupni pristup. Marčetić Radunović i Milojević (iz osobne komunikacije autora³) koje su zadužene za organizaciju i provođenje prakse te su ujedno i licencirane supervizorice navode: »*Našim studentima nudimo supervizijsku podršku. Iskustva su nam raznovrsna, ali je opšti zaključak da je ovakvih zahteva malo, delimično i zato što studenti nemaju jasnu predstavu šta supervizija može da im ponudi.*«⁴ Pod vidom toga, podrška i praćenje studenata na praksi integrirano je u ulogu terenskog nastavnika – mentora u organizaciji u kojoj se praksa odvija, a podrška studentima pruža se u obliku grupnog konzultativnog rada, sukladno potrebama studenata, kao i temeljem uvida nastavničkog osoblja. Orijentacijski susreti sa studentima redovito se organiziraju početkom akademske godine, a priručnik za praktičnu nastavu sastavni je dio dokumentacije za osiguranje kvalitete praktične nastave (Fakultet političkih nauka u Beogradu, 2015.).

Satnica terenske prakse povećana je u sklopu akreditacijskog postupka tijekom 2022. godine. Marčetić Radunović i Milivojević⁵ vezano uz ulogu supervizije u obrazovanju socijalnog rada pojašnjavaju da je vjerojatni razlog niske razine interesa studenata za uključivanje u superviziju njihovo nedostatno poznavanje suštine i dobiti od supervizije. Naime, o superviziji studenti uče tek na diplomskom studiju u okviru obaveznog kolegija Supervizija u socijalnom radu (autorima nije poznato je li supervizija teorijski zastupljena i na nekim kolegijima nižih studijskih godina).

---

3 Izdvojeno iz komunikacije s Marčetić Radunović i Milojević 25.10.2022. godine s ciljem nadopune i pojašnjenja podataka dostupnih na web stranici Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

4 Izdvojeno iz sadržaja razmjene elektroničke pošte od dana 15. prosinca 2021. godine s licenciranim supervizoricama, profesoricama i koordinatoricama stručne prakse Marčetić Radunović i Milojević, pri Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

5 Izdvojeno iz komunikacije s Marčetić Radunović i Milojević 25.10.2022. godine s ciljem nadopune i pojašnjenja podataka dostupnih na web stranici Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banja Luci

S obzirom na nedostupnost odgovarajuće dokumentacije o specifičnostima provedbe terenske prakse i zastupljenosti supervizije studija socijalnog rada u Sarajevu i Tuzli, odgovore na pitanje o ulozi supervizije u tom kontekstu tražili smo kroz dokumentaciju i komunikaciju s nastavnicima Fakulteta političkih nauka u Banja Luci te se prikupljeni podaci odnose isključivo na taj studij socijalnog rada, a ne na BiH u cijelosti.

Fakultet političkih nauka u Banja Luci neko je vrijeme u svojim kadrovskim resursima imao licencirane supervizore koji su ujedno vodili računa i o nekim organizacijskim aspektima terenske prakse te provodili supervizijski rad sa studentima tijekom akademske godine 2011./2012., no nakon toga nije organiziran nastavak kontinuiranog supervizijskog rada.

Supervizija je teorijski zastupljena u studijskom programu kroz kolegij Supervizija u socijalnom radu koji se izvodi u osmom semestru prijediplomskog studija. Terenska praksa provodi se u brojnim ustanovama socijalne skrbi, zdravstvenim i odgojno-obrazovnim ustanovama, tijelima državne uprave, nadležnim ministarstvima te organizacijama civilnog društva (Fakultet političkih nauka u Banja Luci, 2019.). Terenska praksa provodi se pod mentorskim radom diplomiranih socijalnih radnika, a organiziraju je predmetni profesori iz posebnih područja socijalnog rada.

Puhalić (2019.) naglašava da je studentima potrebna kontinuirana podrška u refleksiji na terensku praksu. S obzirom na nemogućnost održivosti postojanja supervizijskog rada, Fakultet je odgovornost stavio na mentore, koji te zadatke odrađuju sa studentima bez obzira imaju li kompetencije za to ili ne. Autorica promišlja mogućnost organiziranja povremenih supervizijskih susreta sa studentima, kao jedno od mogućih načina podrške mentorima za osnaživanje kvalitete provedbe terenske prakse. Kao što je prethodno navedeno, Univerzitet u Banja Luci, školske godine 2011./2012., organizirao je supervizijske grupe za studente na praksi s obzirom da je navedene akademske godine fakultet među asistentima imao dva licencirana supervizora koji su u okviru svojeg radnog vremena provodili i supervizijski rad sa studentima. Kako ova mogućnost više ne postoji, podrška studentima provodi se kroz grupe podrške koje provode asistenti na studiju. Tijekom trajanja terenske prakse, organizira se samo jedan grupni susret uz daljnju komunikaciju i kontinuirano praćenje jednom tjedno putem telefona ili elektroničke pošte te se na takav način sukladno mogućnostima, studentima pruža prilika za konzultacije (Fakultet političkih nauka u Banja Luci, 2019.).

U akademskoj godini 2018./2019., Fakultet političkih nauka u Banja Luci, organizira prve edukacije za mentore. S obzirom na to, Puhalić (2019.) predlaže i mogućnost uvođenja grupne supervizije za mentore koju bi vodio licencirani supervizor dva puta mjesečno na fakultetima, ali navodi da supervizijska podrška studentima na praksi još nije moguća. Puhalić (2019.) nadalje navodi da glavnu odgovornost za

provedbu prakse imaju mentori, no za tu ulogu ne dobivaju odgovarajuću pripremu, podršku niti je ona na odgovarajući način vrednovana.

Autorica zaključuje da jednokratni pripremni ili evaluacijski susreti nisu dovoljni kako bi se razvile odgovarajuće kompetencije i vrijednosti (između ostalog – razvoj kritičkog mišljenja, otvorenost novim iskustvima i privrženost cjeloživotnom učenju, što ujedno zastupaju i standardi obrazovanja socijalnih radnika zastupljeni u Globalnim standardima (IASSW i IFSW, 2014., prema Puhalić, 2019.).

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

Sa svrhom dodatnog produblivanja informacija koje se odnose na ulogu i povezanost supervizije u obrazovanju socijalnih radnika i terenske prakse obrazovnog programa na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, obavljen je i razgovor s nastavnim osobljem ovog učilišta. Osim navedenog razgovora, došlo je i do zanimljivih informacije putem elektroničke pošte⁶. Vežano uz povezanost terenske nastave i supervizije na Filozofskom fakultetu, Sveučilišta u Mostaru, temeljem uvida u aktualni izvedbeni plan te temeljem neposredne komunikacije s nastavnim osobljem zaduženim za organiziranje terenske prakse, utvrđeno je da se sa studentima na praksi provodi supervizijski rad koji vodi psihoterapeut, u nedostatku licenciranog supervizora. Fakultet kontinuirano surađuje s brojnim stručnjacima – socijalnim radnicima iz prakse koji preuzimaju uloge mentora, no zbog njihove velike fluktuacije ne postoji ažurirana baza podataka, nije im dostupna podrška tijekom prakse niti se s njima provodi neki oblik pripreme za ovu ulogu.

Studenti prve godine drugog semestra diplomskog studija socijalnog rada imaju obvezni kolegij Supervizija u psihosocijalnom radu. Cilj kolegija je upoznavanje studenata sa svrhom supervizije, procesom i ulogom iskustvenog učenja te primjene supervizije u radu stručnjaka. Prema studijskom programu, predviđeno je da studenti dobivaju supervizijsku podršku u trajanju od 30 sati te da na superviziji prorađuju slučajeve s prakse (Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, 2018.), no specifično je da u ovom slučaju superviziju vodi psihoterapeut, a da se ona provodi nakon prakse. Možemo pretpostaviti da je u ovom slučaju fokus na evaluaciji i zaključivanju procesa iskustvenog učenja (tzv. *wrapping up*), dok zapravo nemamo podataka o tome koliko je ovdje riječ o podržavajućoj ulozi supervizije.

Fakultet za socijalni rad Sveučilišta u Ljubljani

Terenska praksa studenata socijalnog rada na Fakultetu za socijalni rad u Ljubljani, kao jedinog ustanovi za obrazovanje socijalnih radnika u Sloveniji, prisutna je

---

⁶ Izdvojeno iz sadržaja telefonskog razgovora i razmjene elektroničke pošte s nastavnim osobljem Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, dana 17. siječnja 2022.

na svih pet studijskih godina. Na drugoj godini prijediplomskog studija studenti slušaju kolegij pod nazivom Supervizija u socijalnom radu, s ciljem usvajanja teorijskih osnova supervizije te refleksije i njene uloge u praksi (Fakulteta za socijalno delo, 2022.). Specifičnost ovog studija je postojanje tzv. Centra za praktične studije osnovanog 2007. godine kao rezultat razvoja praktičnih studija, strukturiranog pristupa u planiranju sadržaja i integraciji te provedbi prakse socijalnog rada. U centru su, osim nastavnog osoblja, aktivni i predstavnici ustanova i organizacija s kojima fakultet surađuje te sami studenti kao promotori prakse (Mesec, 2019.). Centar razvija metodološki okvir za potporu razvoja kompetencija usklađen s nastavnim planom i programom fakulteta. Značajni segment osiguranja kvalitete praktičnog rada odnosi se na organizaciju i koordinaciju baza praktičnog učenja (Mesec, 2019.). Svake godine uključeno je oko 250 baza za obavljanje terenske prakse s dostupnim podacima za odabir mentora. Baze i mentori dolaze iz raznih područja socijalnog rada iz cijele Slovenije. Na svakoj studijskoj godini dostupan je priručnik za terensku praksu koji sadrži jasno strukturirane i opisane upute za odabir baza za učenje, izrade plana i vođenje dnevnika prakse te odabira mentora. Postojanje ažuriranih priručnika ukazuje na učestalu nadogradnju i nadopunjavanje praktičnog programa rada sa svrhom unapređenja kvalitete sadržaja i pristupa provedbe praktične nastave studenta socijalnog rada (Mesec, 2019.).

Studenti prate i promišljaju vlastiti praktični rad u tzv. mentorskim grupama koje se na 1. i 2. godini studija održavaju tijekom cijele godine, svakih 14 dana, a na 3. i 4. godini prije početka održavanja prakse te nakon završetka praktične nastave. Mentorske grupe postoje i djeluju u okviru baza učenja. Studente u radu podržavaju mentori, grupno i pojedinačno. Osim promišljanja o vlastitom radu u mentorskoj skupini, studenti su uključeni i u intervizijske grupe za koje su prošli određene teorijske i praktične pripreme u sklopu zasebnog kolegija. Studenti sukladno usvojenim teorijskim i praktičnim znanjima iz kolegija održavaju intervizijske sastanke, a prema programskim obvezama prakse imaju obvezu podnošenja tri izvješća koja prilažu u mapu učenja. Rad studenata u intervizijskoj grupi u znatnoj mjeri unapređuje stručne spoznaje studenta. Sveukupni praktični rad u završnoj fazi učenja na fakultetu uključuje pregled i prezentaciju rada, stvaranje mape za učenje te evaluaciju sveukupnih aktivnosti uz završna izvješća (Fakulteta za socijalno delo, 2022.). Ukoliko mogućnosti i organizacija rada to omogućuje, preporučljivo je da studenti provedu jedan intervizijski sastanak sa stručnjacima – zaposlenicima organizacije u kojoj obavljaju praksu (Fakulteta za socijalno delo, 2022.).

Dnevnik rada koji su studenti obavezni voditi značajan je alat studenta i za ulazak u superviziju. Studenti u superviziju uz pomoć dnevnika rada donose slučajeve iz prakse (Mesec i sur., 2021.). S obzirom da su studenti dobili teorijske i praktične spoznaje o supervizijskim procesima i sadržajima na kolegiju Supervizija u socijalnom radu, raspoređuju se u intervizijske grupe čiji se rad provodi također pod mentorstvom, u skladu s uputama kolegija Supervizija u socijalnom radu.

Tablica 1. Prikaz organizacije terenske prakse i zastupljenosti supervizije programa obrazovanja budućih socijalnih radnika na odabranim visokoškolskim ustanovama

	Studijski centar socijalnog rada	Studij socijalnog rada	Studij socijalnog rada	Studij socijalnog rada	Studij socijalnog rada	Fakultet za socijalni rad
	Pravni fakultet u Zagrebu	Pravni fakultet Osijek	Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu	politčkih nauka Univerziteta u Banja Luci	Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru	Sveučilišta u Ljubljani
Vremensko razdoblje za koje vrijede navedeni podaci	2022./2023.	2021./2022.	2021./2022.	2015./2016.	2018./2019.	2021./2022.
Vremensko razdoblje za koje su dostupni podaci	2007./2022.	2015./2021.	2015./2021.	2015./2016.	2018./2019.	2019./2022.
Studijske godine na kojima se izvodi praktična nastava	I, II, III, IV i V	I, II, III, IV i V	I, II, III i IV	II, III i IV	II, III, IV i V	I, II, III, IV i V
Sveukupan broj sati praktične nastave	360	965	360	245	255	520
Priprema studenata za praktičnu nastavu	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Orientacijski susret studenata za praktičnu nastavu	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Dostupnost priručnika za praktičnu nastavu	Ne	Da ⁷	Ne ⁸	Ne	Ne	Da

7 Trenutno je objavljivanje novog nadopunjenog priručnika u tijeku.

8 Izrada priručnika u završnoj je fazi.

Dostupnost izvedbenog plana	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Supervizija kao kontinuirani oblik podrške	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	Da
Supervizija kao povremeni oblik podrške studentima	Ne	Da, u razdoblju: 2021./2022. 2022./2023	Da, u razdoblju: 2019./2020.	Da, u razdoblju: 2011./2012.	Ne	Ne
Neki drugi oblici podrške (grupne konzultacije)	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Intervizija kao jedan od oblika podrške studentima	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da
Priprema i podrška terenskim nastavnicima za rad sa studentima	Da	Da	Da	Da	Ne	Da
Postojanje ugovorenih nastavnih baza za provedbu prakse	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Postojanje baza podataka o terenskim nastavnicima	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Da
Pisмени zadaci studenata (dnevnici, izvješćaji, prikazi slučajja, refleksije itd.)	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Provođenje evaluacije praktične nastave	Da	Da	Da	Da	Da	Da

U Tablici 1. sažeto su prikazane specifičnosti organizacijskih aspekata terenske prakse, oblika i zastupljenosti supervizije te drugih vidova podrške studentima na studijima socijalnog rada u Zagrebu, Osijeku, Beogradu, Banja Luci, Mostaru i Ljubljani.

Unatoč tome što prikazani podaci nisu u cijelosti usporedivi te svaki od navedenih studija ima svoje povijesne, kulturološke i organizacijske specifičnosti, iz navedenog se može zaključiti da postoji njihovo jedinstveno obrazovno usmjerenje s obzirom na važnost terenske prakse i podrške studentima te da iskustveno učenje ima nedvojbeno značajnu poziciju u obrazovanju budućih socijalnih radnika, što je u skladu s Globalnim standardima (IFSW, 2022.).

Ono što je drugačije kada je riječ o učenju u odrasloj dobi jest da se učenje uglavnom temelji na životnim iskustvima, a manje na formalnom obrazovanju (Merriam i Clark, 1992.; Maclean i Harrison, 2009.; Žorga, 2007., prema Žorga, 2009.). Kako studenti socijalnog rada profesionalno sazrijevaju i prelaze na više godine studija, tako rastu i njihova očekivanja od predstojeće terenske prakse. Prema autorima koji se bave modelima učenja u odrasloj dobi, ovdje je važno imati u vidu da se tijekom osobnog i profesionalnog razvoja studenata, od početka studija pa do njegovog kraja mijenja njihov doživljaj sebe kao ovisne osobe, usmjerene na okolinu i raspoloživu podršku, do sve veće razine neovisnosti i samousmjerenosti.

Nadalje, kako studij odmiče, studenti stječu sve više iskustava te ona predstavljaju sve značajniji resurs učenja. Stoga je naročito korisna procesnost i raspoređenost terenske prakse na sve studijske godine, a ne samo na neke. Također, spremnost studenata za učenje fokusira se sve više na razvojne zadatke koje pred njih donose njihove (nove) socijalne uloge, a fokus učenja sve se više pomiče od sadržaja prema problemu, koji više nije neki hipotetski problem u budućnosti, nego je »ovdje i sada« (Žorga, 2009.; Žorga, 2007.; Vizek Vidović i Vlahović Štetić, 2007.; Urbanc, Rajhvajn Bulat i Sušac, 2018.; Wilson i Flannagan, 2019.).

Odlazak studenata na praksu znači susret s profesionalnom stvarnošću, koji ponekad izlaže studenta primjerima dobre prakse, a ponekad student uči iz toga »kako ne bi trebalo raditi«. I primjeri dobre prakse, kao i primjeri loše prakse, mogu za studenta biti intenzivni, preplavljujući i teško ih je integrirati u postojeće znanje i iskustvo s kojim student raspolaže (na primjer, prisustvovanje intervencijama kada je riječ o obiteljskom nasilju, izdavanju djece, gubicima i sl.). Takva iskustva, ukoliko uz njih postoji odgovarajuća podrška i vođenje te ukoliko se prorade na studentu prihvatljiv način, mogu biti izvori novih spoznaja (Ajduković i Urbanc, 2010.). Upravo u takvim situacijama važna je »zaštitna mreža« koju predstavljaju osobe uključene u organiziranje i vođenje studentske prakse. Supervizijsko okruženje po svojoj suštini predstavlja sigurno mjesto na kojem je moguće podijeliti emocije, iskustva, očekivanja, razočaranja, informacije te o njima reflektirati i dobiti ideju o daljnjim koracima.

Supervisor je osoba koja pruža profesionalnu podršku, pojašnjava uloge i zadatke te osigurava da supervizija bude sigurno mjesto u smislu povjerljivog podrža-

vajućeg okruženja za učenje. U kontekstu supervizije studenata, naročito je važan ovaj siguran okvir za učenje na individualizirani način. Žorga (2009.) upravo i definira superviziju kao proces specifičnog učenja i razvoja te metodu podrške koja omogućava stručnjacima da usvoje nove profesionalne i osobne uvide kroz vlastito iskustvo. Stoga supervizija ima doista specifično mjesto u obrazovanju budućih stručnjaka te je važno teorijski i empirijski doprinosti daljnjim spoznajama o njenoj ulozi u ostvarivanju obrazovnih ishoda.

ZAKLJUČAK

U svijetlu intenzivnih promjena koje doživljava profesija socijalnog rada (specifičnosti socijalnog rada u tijeku pandemije, potresa, poplava te drugih prirodnih katastrofa i političkih kriza i ratova) svjedočimo čestim promjenama sadržaja i načina rada u našim profesionalnim ulogama, promjenama zakona, nedostatnim resursima za njihovu provedbu, manjku usluga u zajednici te općenito raskoraku između profesionalnih i etičkih standarda i neposredne prakse socijalnog rada.

Upravo u tim raskoracima supervizija ima nenadomjestivu ulogu kao ključan način kontinuiranog profesionalnog učenja i jačanja profesionalne otpornosti stručnjaka (pri tome ne želimo sugerirati da je supervizija lijek za sve, npr. neprovedive i neprimjerene zakone koji nisu temeljeni na etičkim i profesionalnim standardima socijalnog rada).

Postmoderni pristup u pomažućim profesijama postavio je i neke drugačije standarde komuniciranja, njeguje dijaloški svjetonazor i raznolikosti te promiče važnost poštivanja osobnih iskustava pojedinaca. Ovaj pristup svoje utemeljenje pronalazi i u teoriji privrženosti, relacijskoj teoriji i teoriji motivacije, a to je upravo suština supervizijskog načina rada (Fosha 2001.; Schore 2003., prema Rožič, 2018.). Ovakav način rada u svojoj je biti poticajan za razvoj reflektirajućeg pristupa praksi socijalnog rada. Dobro pripremljen i osposobljen supervizor može dati značajan doprinos motivaciji studenta za cjeloživotno učenje i brigu o vlastitom mentalnom zdravlju.

Pod vidom toga, važno je da supervizija studenata ne bude percipirana kao neko »manje značajno područje supervizije« za koje je dovoljna osobna predanost i iskustvo, već da se vodi računa da supervizori u ovom kontekstu budu licencirani stručnjaci koji će imati i dodatnu pripremu i odgovarajuće uvjete za ovaj specifični kontekst supervizijskog rada, kako bi mogli predstavljati profesionalni i etički model budućim socijalnim radnicima.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Cajvert, L.J., Judy, M., Knopf, W., Kuhn, H., Madai, K. & Voogd, M. (2018). ECVision: Europski pojmovnik supervizije i coaching. U: Ajduković, M. (ur.), *Supervizija i coaching u Europi: Koncepti i kompetencije*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, Zavod za socijalni rad & Hrvatsko društvo za superviziju i organizacijski razvoj razvoj, 17-68.
2. Ajduković, M. & Urbanc K. (2010). *Supervision as a safety net, The case study of Croatia*. In: Godelieve van Hees, Brigitte Geibler-Piltz (eds.), *Supervision meets education*. Maastricht: CESRT/Zuyd University, 113-133.
3. Alphonse, M., Purnima, G. I. & Moffatt, K (2008.). Redefining social work standards in the context of globalization: Lessons from India. *International Social Work*, 51 (2), 145-158. <https://doi.org/10.1177/0020872807085855>.
4. ANSE, Association of National Organisations for Supervision in Europe (1997). *Statutes of ANSE*. Preuzeto s: <https://www.anse.eu> (22.5.2021.).
5. Cicak, M. & Urbanc, K. (2020). Role of ethics in creating supervision a safe place. *ANSE Journal of Supervision*. Preuzeto s: <https://anse.eu/publications/anse-journal>. (23.7.2023.)
6. Davys, A. & Beddoe, L. (2000). The reflective learning model: Supervision of social work students. *Social Work Education*, 19 (5), 437-449.
7. Davys, A. & Beddoe, L. (2009). Supervision of students: A map and a model for the decade to come. *Social Work Education*, 28 (8), 919-933.
8. Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu (2015). *Master akademske studije socijalnog rada, Studijski program*, 7-121. Preuzeto s: <https://www.fpn.bg.ac.rs/studije-socijalne-politike-i-socijalnog-rada> (2.5.2022.).
9. Fakultet političkih nauka Sveučilište u Banja Luci (2017). *Studija o opravdanosti drugog ciklusa studija za studijski program »Socijalni rad« i osnivanje novog programa sa smjernicama*. Preuzeto s: www.fpnbl.org (3.4.2022.).
10. Filozofski fakultet Sveučilište u Mostaru (2018). *Nastavni program preddiplomskog i diplomskog studija socijalnog rada*. Mostar, 54-120.
11. Fakulteta za socijalno delo, Univerza v Ljubljani (2021/2022). *Studijska gradivo 2021./2022*. Preuzeto s: https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/studijska_praksa/informacije/#_tudijsko_gradivo (2.4.2022.).
12. Ford, K. & Jones, A. (2004). *Student supervision*. Red Globe Press.UK.
13. IFSW (2004). *Global standards for social work education and training*. Preuzeto s: <https://www.iassw-aiets.org/wp-content/uploads/2018/08/> (2.5.2022.).
14. IASSW (2020). *Global qualifying standards for social work education and training*. Preuzeto s: <https://www.ifsw.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/> (2.5.2022.).

15. IFSW (2022). *Globalni standardi za obrazovanje i obuku u socijalnom radu*. Preuzeto s: <https://www.ifsww.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/> (2.5.2022.).
16. IASSW, IFSW (2004). Global standards for social work education and training. *Social Work Education*, 23 (5), 493-513.
17. IFSW (2020). *Global Standards for social work education and training*. Commission International Association of Schools of Social Work International Federation of Social Workers- Interim Education, 5-20.
18. Le Riche, P. (2006). Practising observation in shadowing: Curriculum innovation learning outcomes in the BA Social Work. *Social Work Education*, 25 (8), 771-784. 15.
19. Leave, J. & Wenger, E. (1990). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Maclean, S. & Harrison, R. (2009). *Making the most of your practice learning opportunities*, Rugeley, Staffordshire: Kirwin Maclean ass. Lim.
21. Mesec, M., Poštrak, M., Škerjanc, J., Jagarič, A., Videmšek, P. & Žiberna Rape, T. (2021). *Praksa 1*, Ljubljana: Center za praktični studij, Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani, 22-25.
22. Mesec, M. (2019). *Praksa 1, 2. Razpis učnih baz 2019./2020., Praksa 1, 2. Razpis učnih baz 2019./2020.*, Ljubljana: Center za praktični študij, Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani, 54-120.
23. Merriam, S. B. & Clark, M. C. (1992). Adult learning in good times and bad. *Studies in Continuing Education*, 14 (1), 1-13.
24. Pehrson, K., Panos, P. T., Larson, K. L., Cox, S.E. (2010). Enhancement of the social work practicum student-supervisor relationship: Utilizing communication styles. *Journal of Practice Teaching & Learning*, 9 (2), 72-92.
25. Puhalić, A. (2019). *Praktična nastava u edukaciji za socijalni rad u BiH – obilježja, razvoj i izazovi. Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, Vol. 1 No. 6, 2019., 71-101.
26. Rožič, T. (2018). Regulacija afekta u superviziji psihoterapije: Višestruka studija slučaja trenutaka promjene. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (3), 403-425, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i3.245>
27. Sveučilište u Zagrebu (2022). Pravni fakultet Zagreb, Studijski centar socijalnog rada. *Prediplomski sveučilišni studij socijalnog rada*. Preuzeto s: <https://www.pravo.unizg.hr/scsr/studij/preddiplomski-socijalni-rad> (8.1.2022.).
28. Sveučilište u Zagrebu (2022). Pravni fakultet Zagreb, Studijski centar socijalnog rada. *Diplomski sveučilišni studij socijalnog rada*. Preuzeto s: <https://www.pravo.unizg.hr/scsr/studij/diplomski-socijalni-rad> (8.1.2022.).
29. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet Osijek (2021). *Izvedbeni plan nastave, Prediplomski sveučilišni studij socijalni rad u akademskoj godini 2021./2022.*, Osijek, 87-120.

30. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet Osijek (2021). *Izvedbeni plan nastave Diplomski sveučilišni studij, Socijalni Rad u akademskoj godini 2021./2022.*, Osijek, 87-89.
31. Topps UK Partnership (2002). *The National Occupational Standards for Social Work*. Leeds: TOPSS England.
32. Urbanc, K. (2004). Supervizija studenata. U: Ajduković, M. & Cjavert, Lj. (ur.), *Supervizija u psihosocijalnom radu*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 303-330.
33. Urbanc, K., Buljevac, M. & Vejmelka, L. (2016). Teorijski i iskustveni okviri za razvoj studentske terenske prakse u području socijalnog rada. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (1), 5-38, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i1.102>
34. Urbanc, K., Rajhvajn Bulat, L. & Sušac, N. (2018). *Evaluacija studentske terenske prakse – perspektiva studenata diplomskog studija socijalnog rada*. U: Grubišić, K. (ur.), *Zbornik radova znanstvenog skupa: Primjena kvalifikacijskog okvira u području prava i u području socijalnih djelatnosti*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 309-330.
35. Urbanc, K. (2023). Risk and resilience of ethical principles and standards in supervision. *ANSE Journal of Supervision*. Preuzeto s: <https://anse.eu/publications/anse-journal>. (28.7.2023.).
36. van Hees, G., Geißler-Piltz, B. (2010). *Supervision meets Education, Supervision in the Bachelor of Social Work in Europe*. CESRT Research Centre Social Integration Faculty of Social Studies / Zuyd University of Applied Sciences Maastricht, The Netherlands, 21-80.
37. van Hees, G. (2011.) Student supervision as educational method in faculties of social work. A study in seven European countries, *Journal of Social Work Interventions*, 20 (1), 23-40.
38. Vican, D., Čuka, A. & Baždarić, T. (2022). *Priručnik za mentore u visokoobrazovnim institucijama*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 14-77.
39. Vizek Vidović V. & Vlahović Štetić, V. (2007). Modeli učenja odraslih i profesionalni razvoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (2), 283-310.
40. Wilson, E. & Flanagan, N. (2019). What tools facilitate learning on placement? Findings of a social work student-to-student research study. *Social Work Education*, 40(1), 1-17. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1080/02615479.2019.1702636> (10.12.2023.)
41. Vlašić, T. (2020). *Specifičnosti supervizije studenata socijalnog rada (specijalistički rad)*. Zagreb: Pravni fakultet Zagreb, Studijski centar socijalnog rada..
42. Zakon o socijalnoj skrbi (2011). *Narodne novine*, 57/11.
43. Zakon o socijalnoj skrbi (2013). *Narodne novine*, 157/13.
44. Zakon o socijalnoj skrbi (2020). *Narodne novine*, 138/20.
45. Zakon o socijalnoj skrbi (2022). *Narodne novine*, 18/22.

46. Žegarac, N., Perišić, N., Džamonja Ignjatović, T., Hrnčić, J., Brkić, M., Veljković, J., Burgund, A., Stanković, D., Pantelić, M. & Vidojević, J. (2016). *Standardi za obrazovanje socijalnih radnika u Srbiji: Razvoj kompetencija za kvalitetnu profesionalnu praksu*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, 7-125. Preuzeto s: <https://www.fpn.bg.ac.rs/studije-socijalne-politike-i-socijalnog-rada> (2.5.2022.).
47. Žorga, S. (2009). Specifičnosti procesa učenja u superviziji. U: Ajduković, M. (ur.), *Refleksije o superviziji: Međunarodna perspektiva*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 20-48.
48. Žorga, S. (2007). Kompetencije supervizora, *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (2), 433-441. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/14427> (7.5.2022.).

Filip Lažeta
Kristina Urbanc

THE ROLE OF SUPERVISION IN THE EDUCATION OF SOCIAL WORK STUDENTS

ABSTRACT

This paper presents some of the key organisational aspects of conducting field practice for the students of social work in six study programs of social work in the Republic of Croatia and the region in the light of the results of current research and key understanding of experiential learning and the demands imposed by the Global standards for the education of social workers. The purpose of the paper is to deepen our understanding of the representation and the role of supervisory support to students during experiential learning in the field practice but also to provide insight into the context within which field practice is conducted within individual study programs. Social work as a profession puts great demands on experts and raises numerous questions about how to act and why to act in casework, what are the values and standards connected to a particular situation and decision, and to what extent are we aware of our blind spots and how to address the norms and rules of an individual role, position, organisation and wider environment, both professional and social one. Social workers can find the answers to these and many other questions that derive from immediate practice in supervision. Supervision, as a specific manner of providing professional support, aims to find answers to such questions through the reflection of one's actions, promotion of professionalism and finally, through the preservation of quality of service provided to the ultimate user. Supervision has proved to be not only an effective way of monitoring and providing support to students during practice, but also an appropriate way to acquire new knowledge and skills. Additionally, due to its theoretical and ethical essence, given specific features of learning in adult age, supervision provides a good place for reflection and it encourages the development of the professional identity of future social workers. These are also the processes that are intensely taking place during the study, so this paper will focus on the supervision of the students of social work as an approach and tool that is important for facing new challenges of study and work.

Key words: supervision; field practice; experiential learning; students of social work.

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.